

KEELELISED VALIKUD KRIISIKOMMUNIKATSIOONIS: KOROONASILT KEELETEADLASE TÖÖLAUAL

Ilona Tragel

Ülevaade. Artiklis antakse ülevaade Eesti koroonapandemiaaegsete piirangusiltide kogumisest ja uurimisest. Avaliku ruumi keelelisi sõnumeid on senini uuritud peamiselt keelemaastike suuna raames, fookusega eri keelte kasutusel või siltide keelekasutuse ja visuaalide vahekorral. Koroonapiirangute aegne siltide rohkus võimaldab põhjalikumalt kui kunagi varem uurida siltide keelekasutust, sh grammatilisi nähtusi. Koroonasiltide uurimisel lähtuti eeldusest, et sildil olev tekst, nagu iga teine tekst, on suhtlussündmus, milles osalejatel on kindel roll ja eesmärk. Sildi koostaja on teate vahendaja, kes eeldab, et sildi vastuvõtja käitub vastavalt sildil edastatud nõudele. Seniste uuringute tulemuste põhjal saab väita, et lisaks nõude edastamisele kasutatakse siltidel interpersonaalseid, st saatja ja vastuvõtja vahel seoseid loovaid keelevahendeid, et kõrgemalt tulnud ebamugavusi tekitavaid sõnumeid ja käskpehmeid. Siltidel luuakse ka intertekstuaalseid seoseid, neist sagedasem on seos vahendatava teatega (riiklikku olukorda reguleeriv tekst). Loomingulistest silditekstides luuakse seoseid tuntud lastelaulu ja isegi teatrilavastusega.*

Märksõnad: koroonasilt, keelemaastik, intertekstuaalsus, interpersonaalsus, eesti keel, kriisikommunikatsioon

1. Sissejuhatus

Teiste riikide uurijate koroonasiltide käsitlevad artiklid algavad enamasti kirjeldusega, kuidas nad 2020. aasta kevade piirangute ajal korruga lubatud õues viibimise tunni jooksul endale võimaldatud liikumisraadiuses silte pildistasid (nt Hua 2021, Ogiermann, Bella 2021, Bella, Ogiermann 2022). Eestis oli olukord mõnevõrra leebem – Suurbritannia või Kreeka moodi täis-*lockdown*'i ei olnudki¹ ja seetõttu

* Autori uurimistööd on toetanud armastus keeleteaduse vastu. Suur aitäh kõigile sildiuurijatele-kaasteeliste.

¹ Koroonaviirus SARS-CoV-2 (COVID-19) sai alguse 2019. a detsembris Hiinas Wuhani linnas, kust levis kiiresti paljudesse riikidesse. Eestis tuvastati esimene koroonaviirusega nakatunu 26. veebruaril 2020. 12. märtsil 2020 kehtestas Eesti Vabariigi valitsus eriolukorra, mida pikendati mitu korda ning mis kestis 17. maini 2020. Eriolukorra järel kehtisid eri aegadel erineva rangusastmega piirangud: näiteks olid keelatud avalikud kogunemised (kultuuri-sündmused, spordivõistlused), õppeasutused ja huvikoolid olid suletud, kaubanduskeskustes tohtisid avatud olla vaid toidupoe ja apteegid, kehtis 2 + 2 reegel. Vt ka allmärkus 2.

oli ka siltide kogumine lihtsam. Eesti koroonasiltide kogu esimene sildifoto on pärit 13. märtsist 2020 Tartu Ülikooli Jakobi 2 õppehoone uksest ning see teatab õppehoone sulgemisest avalikuks kasutuseks (foto 1, näide 1).

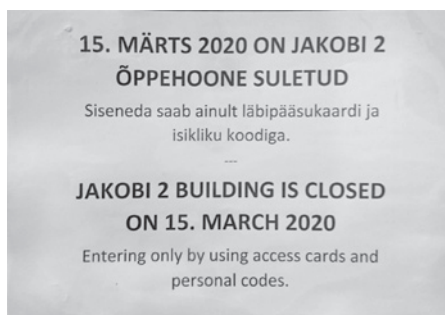


Foto 1. Tartu Ülikooli Jakobi 2 õppehoone.
Foto autor: Anni Jürine, 13.3.2020 (1L_299)

(1) 15. MÄRTS 2020 ON JAKOBI 2 ÕPPEHOONE SULETUD Siseneda saab ainult läbipääsukaardi ja isikliku koodiga. [---] (1L_299)

Kuna olime just üliõpilastega Tartu ülikooli üldkeeleteaduse eriala keeleteadusliku praktika aines uurinud hinnasiltide, asusime koos nendega koguma ka nn suletud-silte (vt ka Tragel, Habicht 2021). Sellest algatusest on saanud ligi 2500 unikaalsest piirangusildist koosnev korrastatud andmekogu, millest praegu luuakse andmebaasi.

Piirangusildil oleva sõnumi sisu oli sildi lugejale suure tõenäosusega juba muudest suhtluskanalitest teada. Piltlikult saab öelda, et kriisi alguses oli sildi koostaja ühtäkki olukorras, mil ei saanud oma sõprade, lähedaste või muu sihtgrupiga enam suhelda tavapärasel viisil, näiteks ukse tervitusega vastu võtta. Tal polnud muud valikut kui jätta olukorda selgitav teade. Selle selgituse täpne sisu ja viis kajastavad sildi koostaja valikuid kahel tasandil: mida oma teatesse kirjutada ja mida mitte ning kuidas seda teha. Mõlema tasandi valikuid saab keeleteaduslikult uurida.

Koroonakriisikommunikatsiooni sõnumeid keeleteaduslike vahenditega uurides on võimalik näidata lähemalt, kuidas siltide koostajad (juriidilises keeles *viiruse leviku tõkestamise tegevuste eest vastutavad isikud*) edastavad sõnumeid, mille sisu on ette määratud ja kõigile sama liiki asutustele ja sildikoostajatele sama. Kriisi algusaegade lihtsad sulgemissõnumid jõudsid kriisi lõpupoole välja koroonatestitulemuste kõlblikkuse keerukate kirjeldusteni, olles vahepeal sisaldanud mitmesugust infot näiteks selle kohta, kes, kus, kellega ja kui kaugel käia tohib ning mis täpselt sisaldub käte desovahendis.

Käesoleva artikli eesmärk on anda ülevaade sellest, kuidas silte koguti, mida ja mis meetodikaga on juba uuritud ning mida saab veel uurida. Artiklis arutletakse ka selle üle, milleks sellise andmestiku uurimistulemusi kasutada saaks.

Artikkel on üles ehitatud siltide kogumise ja uurimise loona ega järgi seega traditsioonilise uurimusliku artikli struktuuri loogikat. Järgmises jaotises ongi ülevaade siltide kogumisest ja korrastamisest (ptk 2). Järgneb juba uuritud ja seni uurimist ootavate teemade ülevaade, mis on jagatud kolme jaotisse: ülevaade sildi olemusest laiemalt (ptk 3) ja koroonasildist spetsiifilisemalt (ptk 4) ning teoreetilistest lähenemistest, mida nende uurimiseks saab kasutada (ptk 5). Seejärel tutvustatakse sildidel leiduvaid keelenähtusi selle alusel, kas need on seotud pigem interpersonaalsete või intertekstuaalsete suhetega (ptk 6 ja 7). Viimastes jaotistes

arutletakse, mida on koroonasiltide uurimise tulemustest kasulikke õppida praeguse kobarkriisi (või püsikriisi?) kommunikatsioonis, ja tehakse kokkuvõtte.

2. Siltide kogumine ja korrastamine

Koroonasiltide kogumine algas piirangute algusega 13. märtsil 2020 ja kestab praeguseni. Sellest ajast on silte kogunud uurijad ise, keeleteaduse kursuse üliõpilased (kahel aastal, kokku umbes 200–300 üliõpilast), EKI doktorikoolis osalejad, Maalehe lugejad, uurijate sugulased ja sõbrad ning ka sotsiaalmeedia üleskutsetele vastajad. Sildikogus on umbes 2500 silti.

Andmete korrastamiseks loodi asutuste kategooriad, mis lähtusid piirangute ulatusest,² sest sellest sõltus, millise teate asutus oma külastajale vahendama pidi (nt toidupood ei olnud suletud, kuid nende lahtiolekuaegu oli piiratud, apteegid olid avatud, kuid haigena ei tohtinud siseneda jne). Selliseid kategooriaid on andmebaasis praegu 21: toidupood, pood, turg, kiosk, pank, teenindus, keskus, apteek, söögikoht, kultuur, spordiasutus, spordi- või mänguväljak, avalik ruum, kool, lasteaed, kirik, meditsiinasutus, ühistransport, elamu, hotell ja määramata. Määratud on ka iga sildi täpsem asukoht (10 kategooriat: uks, sein, põrand, laud, teenindussaal, ekraan, lift, sissekäik, veeb ja määramata), piiranguliik (7: tõend, mask, suletud, käed, vahe, müügikoha või -viisi täpsustus, muu), pildistamise koht (asula ja asutus), kuupäev³ ja foto autor.

Artiklis esitatud kvantitatiivsetes analüüsid on kasutatud 900 ukseildi valimite. Võrdlemise eesmärgil on sellesse valimisse võetud igast viiruslainest 300 silti. Exceli tabelisse koondatud tekstivalimis eristati Pythoni tarkvarateegi EstNLTK (Orasmaa jt 2016) abil automaatselt sõnaliigid ja tehti seejärel automaatne morfoloogiline analüüs. 900 sildil on kokku 19 734 tekstisõna (laineti vastavalt 7298 + 6692 + 5744). Valimi sildid jagunevad asukoha järgi umbes nii: 1/2 Tartust, 1/4 Tallinnast ja 1/4 mujalt Eestist.

Uksesildid on valitud kõnekate andmetena seetõttu, et piirangud kehtisid enamasti just siseruumides. Samuti on leitud, et just uks on omamoodi piiritähis “minu” ja “sinu” ruumi vahel (vt ka Dancygier jt ilmumas). Siiski tuleb arvestada, et ukseilt kajastab vaid üht osa kehtivate piirangute vahendamise kommunikatsioonist, kuigi ka praeguses valimis olid esindatud sulgemisteed, maski kandmise, vaksineerimistõendi esitamise, distantsi hoidmise, käte desinfitseerimise nõuded ning ürituste tühistamise teated.

3. Tekstid keelemaastikul

Tekstide keelekasutusega avalikus ruumis tegeleb keelemaastike uurimissuund, mille laia eesmärgina on nimetatud keele ja ühiskonna seoste selgitamist (Shohamy, Gorter 2009). Kuna see lähenemine on välja kasvanud sotsiolingvistikast, on suur osa uurimustest olnud pühendatud keelekasutusele mitmekeelsetes linnades,

² Olulisemad õigusaktid olid “Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil”, RT III, 12.3.2020 (<https://www.riigiteataja.ee/akt/324042020007>) ja “COVID-19 haiguse leviku tõkestamiseks vajalikud meetmed ja piirangud” 23.8.2020 (<https://www.riigiteataja.ee/akt/323082021001>). Neist teist muudeti pidevalt vastavalt viiruse levikule ja meditsiinisüsteemi toimetulekule.

³ Kuupäeva alusel saab silt baasis alati ka kuuluvuse vastavasse viiruslainesse, mille kuupäevad on määratud nakatumisnäitajatest lähtunud piirangute alusel: 1. laine 13.3.2020–15.10.2020, 2. laine 16.10.2020–25.8.2021 ja 3. laine 26.8.2021–29.11.2021. Selle artikli näidete ID-des näitab esimene number laine numbrit (nt 1L-nr on esimese laine silt).

näiteks on kvalitatiivselt analüüsitud eri keelega rahvusgruppide esindatust avalikus ruumis (Backhaus 2007). Hiljem on lisandunud etnograafia meetoditele toetuv suund (Blommaert 2013) ja semiootiline lähenemine (Peck, Stroud 2015).

Siltide keelekasutuse kui kitsamalt (ühe) keele leksikaalsete ja grammatiliste väljendusvõimaluste hulgast valikute tegemise kohta on uurimusi võrdlemisi vähe (Scollon, Scollon 2003: 13) ning need on enamasti keskendunud direktiivsetele siltidele (nt Mautner 2012, Svennevig 2021), pragmaatilisi aspekte, nt kõneakte (hoiatusi, keelde jts), on käsitletud vaid üksikutes uurimustes (Svennevig 2021, Ogiermann, Bella 2021).

Sildi tekst on pigem lühike ja sageli moodustavad suure osa sõnumist visuaalid (vt nt Sundar, Deval 2020). Sildi koostaja otsustab, mida ja kuidas ta sildil esitab. Keeleteaduslike vahenditega saab uurida sõnumiedastaja valikuid: mida on otsustatud sildil eksplitsiitselt keele vahendusel kajastada ja mida mitte, ning kuidas on väljendatud see, mis sildile on jõudnud (millised valikud on sildi koostaja teinud keeleomaste leksikaalsete ja grammatiliste väljendusvõimaluste hulgast). Seda, mis keeltes sildi koostaja on otsustanud oma sõnumit edasi anda ja kas sildil on muid tähenduslikke objekte (nt asutuse logo, selgitav pilt), võib käsitleda toetudes keelemaastike senistele uurimustele.

4. Koroonasilt

Koroonasilti saab käsitleda kui sildižanri alaliiki, millel on spetsiifilised diskursuse- rollid ja keelevahendid (eeskujuks Swales 1990, vrd Barron 2012). Suhtlussünd- muses ühendab saatjat (sildi koostajat) ja vastuvõtjat (sildi adreassaati) diskursuse- kogukonna ühtne taju. Žanrilisuse tunnuseks ongi see, et diskursusekogukonna liikmed tunnevad ära teksti teatud struktuuri elemendid (Swales 1990: 58).

Silditekstide struktuuri määramiseks saab kasutada Swalesi (1990) käikude jaotust, mis algselt loodi akadeemiliste tekstide struktuuri põhjal ning mida on hiljem kasutatud ka muude tekstiliikide struktuuri määramiseks. Käik (ingl *move*) on kommunikatiivse funktsiooni alusel eristatav retooriline või diskursiivne üksus, mis koosneb sammu(de)st (Swales 2004: 228). Koroonasildi ainuke kohustuslik käik on piirangu väljendamine – ja seegi võib olla maski pilt või vahehoidmist nõudev “2 + 2”. Siltidel olevaid keelenähtusi saabki jagada laias laastus kaheks: piirangut kajastavad (nt *kanna maski*) ja muud (nt *palume mõistvat suhtumist*). Fotol 2 oleval sildil kajastab piirangut väljend *on suletud*, selle sildi käigud on esitatud tabelis 1.

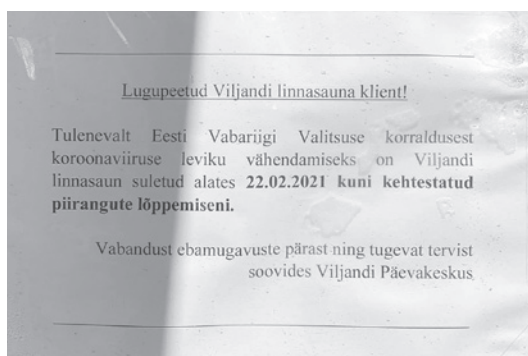


Foto 2. Viljandi linnasaun.
Foto autor: Eeva Kumberg, 3.3.2021
(2L_303)

Tabel 1. Fotol 2 oleva koroonasildi (2L_303) käigud

Tekst	Käik
Lugupeetud Viljandi linnasauna klient!	PÖÖRDUMINE
tulenevalt Eesti Vabariigi Valitsuse korraldusest koroonaviiruse leviku vähendamiseks	PÕHJENDUS
on Viljandi linnasaun suletud	PIIRANG (SISU, OLUKORD)
alates 22.02.2021 kuni kehtestatud piirangute lõppemiseni.	AEG
Vabandust ebamugavuste pärast ning tugevat tervist soovides	SOOV
Viljandi Päevakeskus	ALLKIRI

Direktiivse tekstiga koroonasildi eesmärk on saavutada vastuvõtja käitumine viisil, mille sõnum edastab (näited 22 ja 23: mõlema sildi sõnum on, et külastaja siseneks maskis – silt oli niisiis kriisiolukorraga toimetuleku oluline mõjutusvahend). Samas on koroonasildile iseloomulik see, et ta vahendab sõnumit, mille algallikas oli mingi teine, riikliku tasandi korraldav tekst, nt Vabariigi Valitsuse korraldus. Kuigi kogu pandeemia ajal oli asutustele sõnumite vahendamisel abiks valitsuse kriisiinfoleht kriis.ee, paistab sildikogust, et sealt allalaaditavaid materjale (infolehti, plakateid, vt kuvatõmmis 2) kasutasid asutused üsna vähe. Nõuded esitati enamasti oma sõnastuses, need olid vähem ametlikud ning lisati põhjendusi ja selgitusi (vt näited 8, 9 jt)

5. Koroonasildid pandeemiadiskursuse peegeldajana

Pandeemia tõi keeltesse mitmeid uusi sõnu ja väljendeid. Mõni neist on tekitanud tulist avalikku arutelu, nt kas *koroonapositiivne* on sobilik sõna või kuidas viirust üldse nimetada: kas *Sars-COV-19*, *COVID-19*, *Covid* või *koroon* (mis põhjustas nalja seoses *koroon*-nimelise lauamänguga, vt ka Hiimäe jt 2020) ja kas tohib öelda *koroonatest* või peab ütleva *koroonaproov*. Uusi nähtusi nimetavad sõnad tekkisid kiiresti nii alt (keelekasutajate keeleteadusest) kui ülevalt (suunatud terminiloomest⁴). Vahel põhjustas selline sõnade “alt” ja “ülevalt” korruga tulek keelekasutajates segadust, nagu all-olevas SMS-is, millega edastatakse “koroonatesti proovi” andmise kellaeg ja koht (kuvatõmmis 1).

KINNITUS
Tere! Saate oma koroonatesti proovi anda 02.12.2020 kell 15:50. Aukoht: Laulupeo Pst 25, Tartu Linn, Tartu Linn Tartu Maakond

Kuvatõmmis 1. Synlabi SMS kinnitus koroonatestile registreerimise vastusena. Autori erakogu

⁴ Vt nt EKI keelenõu: Oh ajad, oh sõnad (30.4.2020). <http://keeleabi.eki.ee/?leht=8&id=433> (20.4.2023).

Mõned nähtused ja olukorrad tekkisid ja kadusid nii kiiresti, et võivad olla juba keelekasutajatel meelestki läinud. Sildikogu võimaldab vastava reegli kehtimise ajal kasutusel olnud siltidelt jälgida, kuidas oldi loovad poodidest kaasamüügi võimaluse nimetamisel: nt drive-in-müük, uksemüük (foto 3, näide 2), luugimüük, kontaktivabadus jne.



Foto 3. Lillepood Elva Kaubanduskeskuses.
Foto autor: Ilona Tragel, 21.3.2021 (2L_/686)

(2) UKSEMÜÜK AVATUD E-L 9.00–18.30 P SULETUD (2L_/686)

Siltide koostajatele osutus keerukaks nõutud vaktsineerimist, testimist või läbi-põdemist tõendavate dokumentide nimetamine sildil isegi kolmandas laines. Vaktsi-neeritust tõendav dokument sai rahvakeeles mitmeid nimesid, nt *COVID sertifikaat*, *COVID tõend*, *terviseraamat*, *roheline kaart* (foto 4, näide 3), *koroonapass* jne.

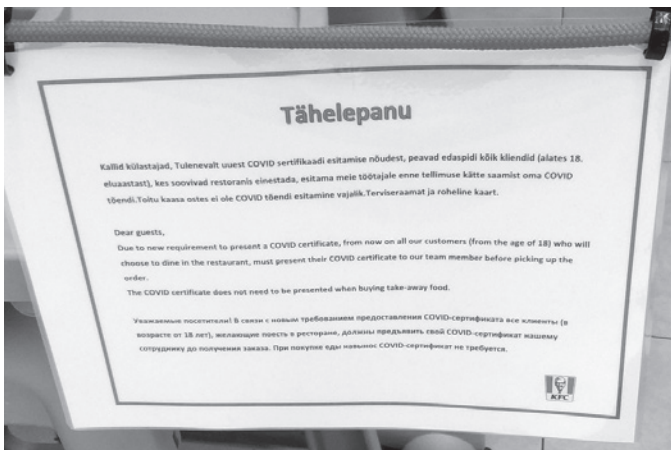
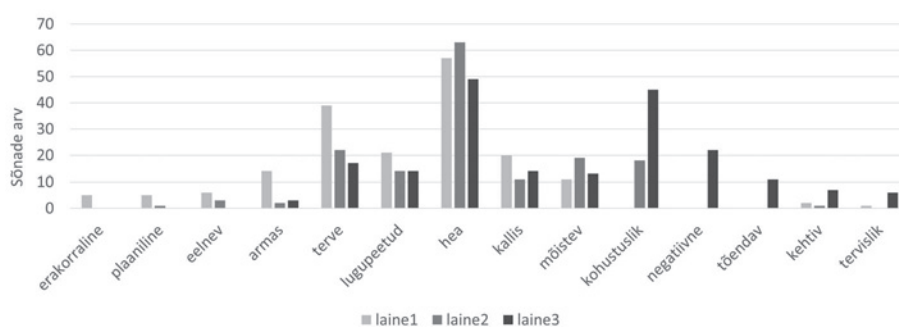


Foto 4. Kristiine keskuse KFC Tallinn. Foto autor: Sitong Yu, 20.10.2021 (3L_267)

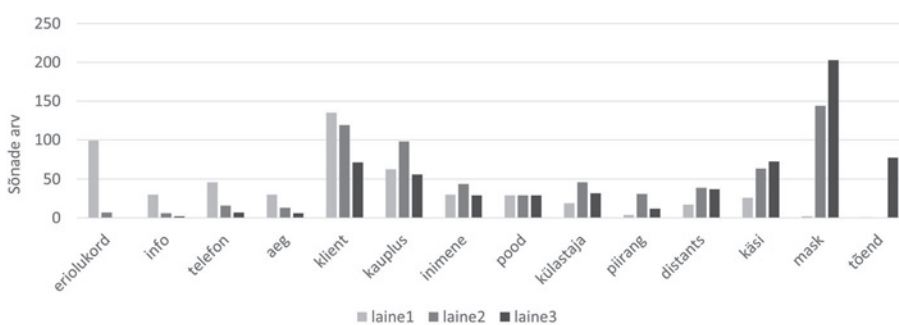
(3) Kallid külastajad, Tulenevalt uuest COVID sertifikaadi esitamise nõudest, peavad edaspidi kõik kliendid (alates 18. eluaastast), kes soovivad restoranis einestada, esitama meie töötajale enne tellimuse kätte saamist oma COVID tõendi. Toitu kaasa ostes ei ole COVID tõendi esitamine vajalik. Terviseraamat ja roheline kaart. [---] (3L_267)

Pandeemiadiskursuses ja selle eri lainetes esines koroonasiltidel spetsiifilisi sisusõnu (omadus-, nimi- ja tegusõnu), mis peegeldavad žanri eripära. Mõned sagedastest sõnadest annavad hästi edasi ka eri lainete piirangute olemust ja/või kogukonnas valitsenud meelsust. Joonisel 1 on esitatud eri lainete koroonasiltidel sagedamini esinenud omadussõnad, mis peegeldavad nii lainete erinevusi kui ka kogu žanri üldiselt. Kõigis lainetes esinevad kõige sagedamini omadussõnad *hea* ja *lugupeetud*, kuna sildi koostajad kasutavad neid tihti pöördumise käigus (vt jaotis 7.1). Teiselt poolt peegeldavad konkreetse laine sagedasemad omadussõnad sel ajal kehtinud piiranguid, nt kolmanda laine *kohustuslik*, *tõendav* ja *kehtiv*.



Joonis 1. Koroonasiltide sagedasemad omadussõnad

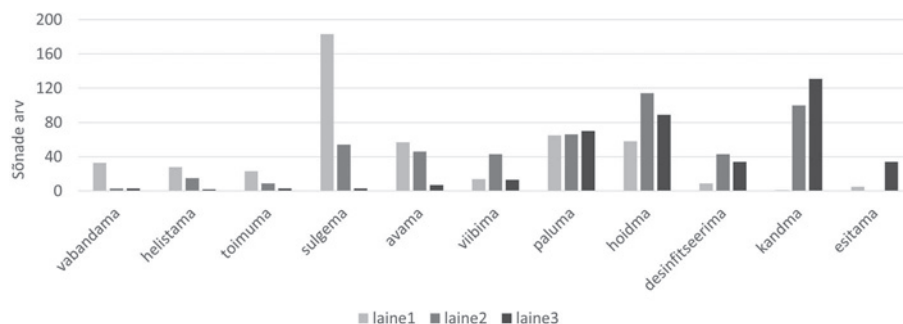
Nagu koroonasiltide sagedamate omadussõnade, nii on ka sagedasemate nimisõnade seas neid, mida esineb palju kõigis lainetes (nt pöördumistes esinevad *klient* ja *külastaja*; saatjale viitav *kauplus* ja *pood*), ja neid, mis on iseloomulikud kindlatele piirangutele ühes või kahes laines (nt *eriolukord* esimeses laines ja *tõend* kolmandas laines), täpsemalt vt joonis 2.



Joonis 2. Koroonasiltide sagedasemad nimisõnad

Ka silditekstide sagedased tegusõnad jagunevad sarnaselt omadus- ja nimisõnadega: on neid, mis on iseloomulikud pandeemia ajale tervikuna ja esinevad palju kõigis lainetes (nt viisakust väljendav *paluma* ja koroonasildi žanri spetsiifiline *hoidma*), kui ka neid, mis väljendavad kindlas laines kehtinud spetsiifilise piirangu tegevust

(nt *sulgema* esimeses laines, *kandma* teises ja kolmandas laines ja *esitama* kolmandas laines), vt täpsemalt joonis 3.⁵

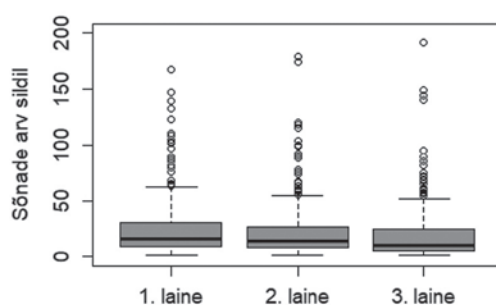


Joonis 3. Koroonasiltide sagedasemad tegusõnad

Eri lainete silditekstide pikkus on samuti kõnekas: iga uue lainega on siltide keskmine pikkus väiksem (vt tabel 2). Ühelt poolt on see mõistetav, sest kontekst ei vajanud enam nii palju selgitusi (nt õigusaktile viitavat põhjendavat väljendit on igas uues laines järjest vähem, vt jaotis 6.1). Samas on näiteks kolmandas laines vaksineerimis- või läbipõdemistõendi esitamise või testide sobivuse kirjeldused tihti sõnarohked. Kolmanda laine silditekste iseloomustabki see, et esines palju väga lühikesi silditekste ja üksikud väga pikad tekstid (joonis 4).

Tabel 2. Silditekstide sõnade arv lainete kaupa

Laine	Sõnade arv kõigil siltidel kokku	Ühe sildi sõnade arv			
		Keskmine	Mediaan	Min	Max
1. laine	7298	24,3	16	1	168
2. laine	6692	22,3	14	1	179
3. laine	5744	19,1	10	1	192



Joonis 4. Sõnade arv eri lainete silditekstides

202 ⁵ Siinkohal on kiusatus tuua välja humoorikas seos jaotises 6.3 osutatud metatekstuaalse seosega nn maske-ei-ole diskursuses: verbi *kandma* ei saanudki esimeses laines esineda, kuna polnud, mida kanda (vt foto 17 ja näide 16).



Foto 5. Haapsalu kultuurikeskus.
Foto autor: Qiaoyun Peng, 18.12.2021 (3L_416)

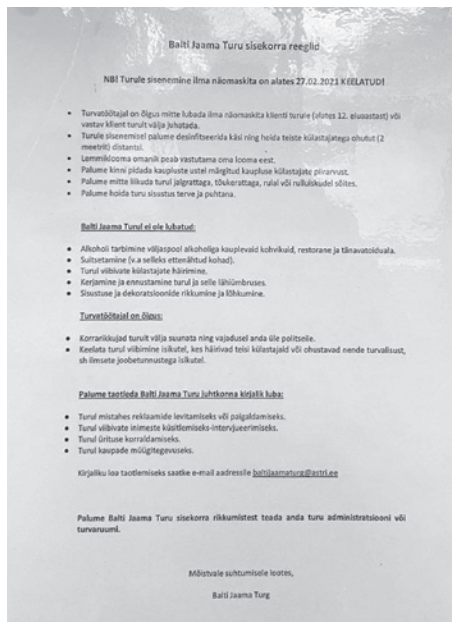


Foto 6. Balti Jaama Turg Tallinnas (192 sõna).
Foto autor: Gloria Rose, 22.10.2021 (3L_67)

Koroonapiirang, nt rahvarohketel üritustel koroonapassi esitamine, võis kuuluda ka ürituste plakatite ja muude infomaterjalide teksti (foto 5, näide 4).

- (4) JÕULULAAT PÜHAPÄEVAL 5. DETSEMBRIL 2021 HAAPSALU KULTUURIKESKUSES KELL 10–16 www.kultuurimaja.ee Palume esitada COVID tõend (3L_416)

Väga pikkade silditekstide hulgas oli juba ka neid, millel piiranguinfo esitati samal sildil muu infoga (foto 6, näide 5).

- (5) Balti Jaama Turu sisekorra reeglid NB! Turule sisenemine ilma näomaskita on alates 27.02.2021 KEELATUD! Turvatöötajal on õigus mitte lubada ilma näomaskita klienti turule (alates 12. eluaastast) või vastav klient turult välja juhatada. Turule sisenemisel palume desinfitseerida käsi ning hoida teiste küllastajatega ohutut (2 meetrit) distantsti. Lemmiklooma omanik peab vastutama oma looma eest. Palume kinni pidada kaupluse ustel märgitud kaupluse küllastajate piirarvust. Palume mitte liikuda turul jalgrattaga, tõukerattaga, rulal või rulluiskudel sõites. Palume hoida turu sisustus terve ja puhtana. [---] Palume Balti Jaama Turu sisekorra rikkumistest teada anda turu administratsiooni või turvaruumi. Mõistvale suhtumisele lootes, Balti Jaama Turg (3L_67)

Ühiskondlikust aspektist on kõnekas ka see, kuidas koroonasilt muutus meedias üldiseks piiranguid tähistavaks märgiks (kuvatõmmised 2 ja 3) ja on ajakirjanduses koroonakriisi sümbolina kasutusel veel praegugi.

Riik uurib võimalusi nõuda riigipiiril negatiivset koroonatesti

EESTI

Indrek Käsler
28.06.2021 14:28



Koroonapiirangud Autor/illikas: Slim Lövi/ERR

Kuvatõmmis 2. ERR-i uudisteportaali artiklit (28.6.2021) illustreeriv piirangusilt.⁶ Autori erakogu

ARVAMUS

28.12.2020, 18:05

PÄEVA TEEMA | Jürgen Ligi: valitsus munes kuusteist tundi ja sai tulemuseks jäigad ja valimatud piirangud seal, kus riski on vähe (5)

Sport, kultuur ja meelelahutus pandi aasta lõpuks igatahes valimatult ühte patta. Ja kuigi täpselt sama supp oli Ida-Virus juba ära proovitud, kiideti end uksteise võidu Harjumaa arutelu pikkuse eest.



Jürgen Ligi
riigikogu liige (Reformierakond)



Kohvikud ja restoranid piirangute all

FOTO: FOTO: KIIR KAASIK

Kuvatõmmis 3. EPL-i Delfi arvamuse rubriigi artiklit (28.12.2020) illustreeriv piirangusilt.⁷ Autori erakogu

⁶ <https://www.err.ee/1608259938> (20.4.2023).

⁷ <https://epl.delfi.ee/artikkel/92104397> (20.4.2023).

6. Intertekstuaalsus ja ideologeemid siltidel

Intertekstuaalsus laias tähenduses on seos tekstide vahel: üks tekst avaldub mingil kujul teises tekstis (Kristeva 1986). Seoseid teiste tekstidega loob autor enamasti eeldusel, et need vastuvõtja jaoks avanevad. Koroonasildid on olemuselt intertekstuaalsed, sest nad vahendavad sageli mingi teise teksti (näiteks õigusakti) sõnumit. Seetõttu saab analüüsida, kas ja kuidas silditekstis teisele tekstile osutatakse. Peale autori eesmärkide ja seoste teiste tekstidega on oluline, et teksti vastuvõtja tunneks ühiskondliku ja kultuurilise mõju tulemusel kujunenud diskursust.

Selles diskursuses on oluline roll ideologeemil – sotsiaalselt tingitud nähtusel, mis tekstides keeleliselt avaldades näitab teksti autori maailmavaadet, selle paradigmaatilist kuuluvust ning peegeldab ühiskonna ideoloogilisi norme ja hoiakuid (Kristeva 1986). Ideologeeme kajastavad väljendid, püsiühendid, sõnad ja ka sümbolid, mis pikas perspektiivis säilitavad teavet sotsiaalajalooliste tingimuste kohta, autori ideoloogiline maailmapilt on osa raam-ideologeemist (Lylo 2017). Pandeemia ajal kuulusid sellesse raam-ideologeemi võitlus viirusega, solidaarsus, sotsiaalne vastutus ning maskikandmise, vaksineerimise, testimise, viiruskontrolli, distantsihoidmise jts sõnumid.

Kui valitsuse ideologeem oli kaaskodanikega arvestav vaksineeritus, üksteise kaitsmiseks maskikandmine avalikus ruumis ja kontaktide piiramine, siis sellele vastanduva – piirangute ja vaksineerimise vastasusest lähtuva – kogukonna ideologeem oli isiklik otsustusõigus ja -vabadus.

Asutused olid mingis mõttes nagu kahe tule vahel: ühel pool kõrgemalt tulevad korraldused (kohati koos karistusmeetmega – tõendi mittekuisimise eest ähvardas “tegevuse eest vastutavat isikut” ehk sildi koostanud asutust trahv ja/või litsentsi äravõtmine (foto 7, näide 6) ja teisel pool eriti pandeemia järellainetes piirangutest väsinud klient. Vaktsiinivastaste ja laiemalt koroonaeitajate arv kasvas ning niigi raskes majanduslikus olukorras ei tahtnud keegi riskida veel rohkemate klientide kaotamisega.

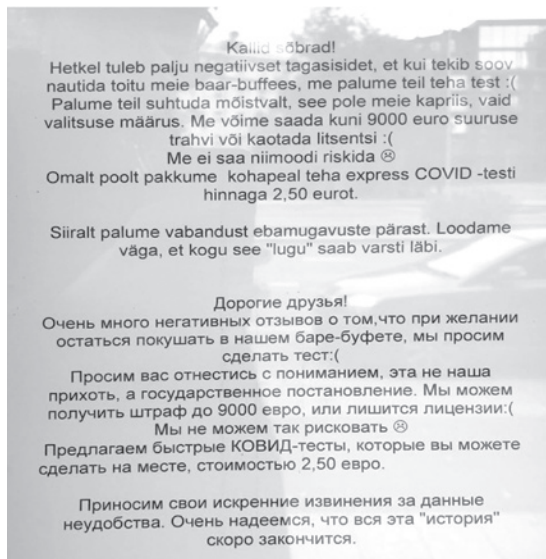


Foto 7. Nikolay baar-bufee Tallinnas.
Foto autor: Sitong Yu, 13.10.2021
(3L_274)

- (6) Kallid sõbrad! Hetkel tuleb palju negatiivset tagasisidet, et kui tekib soov nautida toitu meie baar-buffees, me palume teil teha test :(Palume teil suhtuda mõistvalt, see pole meie kapriis, vaid valitsuse määrus. Me võime saada kuni 9000 euro suuruse trahvi või kaotada litsentsi :(Me ei saa niimoodi riskida :(Omalt poolt pakkume kohapeal teha express COVID -testi hinnaga 2,50 eurot. Siiralt palume vabandust ebamugavuste pärast. Loodame väga, et kogu see “lugu” saab varsti läbi. [---] (3L_274)

Mõni asutus aga sättis end juba teise lause alguses oma klientidega samasse paati humoorikate siltidega: valitsuse suunistele (sotsiaalminister Tanel Kiik ja peaminister Jüri Ratas) kaude viidates ja oma hoiakut avades (*kiusavad*) (foto 8, näide 7).

- (7) Kallid sõbrad! TANEL JA JÜRI KIUSAVAD Oleme teadmata ajani suletud kuniks on piirangud PÜSIGE KODUS JA HOIDKE ENNAST! VARSTI PIDUTSEME TAAS :) (2L_430)



Foto 8. Tartu Ööklubi Level. Anonüümne autor, 17.12.2020 (2L_430)

6.1. Vahendatud sõnumid silditekstis

Nagu eespool öeldud, on koroonasildid vahendavad tekstid, sest sõnumi tegelik allikas on riiklik kriisikorraldus, mida olenevalt pandeemia etapist esindasid eri tüüpi tekstid (vt allmärkused 1 ja 2). Riikliku kriisikorralduse teksti saab käsitleda hüpotekstina ja silditeksi hüpertekstina – tekstina, mis on loodud lähtudes mingist teisest, varem eksisteerinud tekstist (liikide kohta vt Genette 1982: 13). Hüpotekst ehk vahendatav tekst võis sildi koostaja jaoks olla ka mingi muu, valitsuse kommunikatsiooni vahendav tekst (näiteks kaubanduskeskustes rentnikele saadetud infokiri), aga ka kogukonnasisene teadmine.

Seda tüüpi intertekstuaalse seose loomine sildil on sarnane allikate kasutamisega teadustekstis: vahendatavaid tekste esitatakse näiteks tsitaatidena (printitud plakatid kriis.ee veebikeskkonnast, aga ka Vabariigi Valitsuse korralduse teksti sõnasõnaline esitus), refereeringutena, allika mainimisega otse või kaude või autoriteedi muul viisil esitamisega (foto 9, näide 8). Sellised hüpotekstid avalduvad sildil

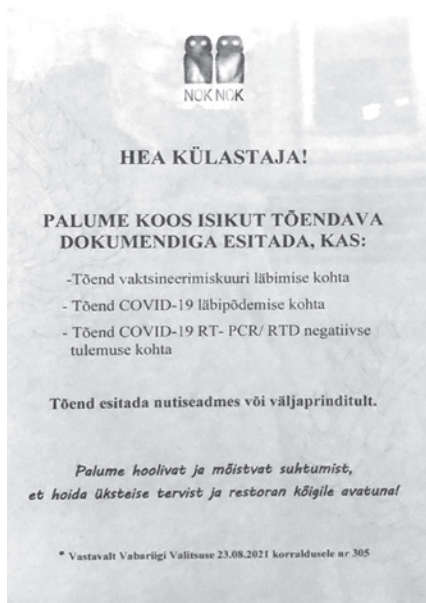


Foto 9. Nok Nok restoran Tallinnas.
Foto autor: Sitong Yu, 13.10.2021 (3L_275)

põhjenduse käigus ega ole sildi kohustuslik osa. Seetõttu on tähenduslik ka selle käigu esinemine või mitteesinemine (Tragel, Tomson 2022). Seda teemat puudutab ka uuring, mille peamine tulemus hõlmas interpersonaalseid suhteid, kuid nende suhete avaldumine oli tihedalt seotud võimuhete kajastamisega tekstides (Tragel, Pikksaar 2023, vt jaotis 7.3), kus sildi koostaja positsiooni tugevdab autoriteedi jõud (autoriteedi kohta vt ka Hyland 2005).

(8) HEA KÜLASTAJA! PALUME KOOS ISIKUT TÕENDAVA DOKUMENDIGA ESITADA, KAS: - Tõend vaktsineerimiskuuri läbimise kohta - Tõend COVID-19 läbipõdemise kohta - Tõend COVID-19 RT- PCR/ RTD negatiivse tulemuse kohta Tõend esitada nutiseadmes või väljaprintitult. Palume hoolivat ja mõistvat suhtumist, et hoida üksteise tervist ja restoran kõigile avatuna! * Vastavalt Vabariigi Valitsuse 23.08.2021 korraldusele nr 305 (3L_275)

Üks sildi mittekohustuslikke käike on piirangu põhjendus. 900 sildist koosnevas valimis esines õigusaktile viitav väljend põhjendusena umbes veerandil siltidest. Õigusaktile viitamist kasutati teises laines vähem (68/300) kui esimeses (118/300) ja kolmandas laines kõige vähem (45/300), kuna kogukonna liikmed olid piirangute ja nende põhjustest juba teadlikud (Tragel, Tomson 2022, vrd Bella, Ogiermann 2022). Põhjendusi võis olla vähem ka seetõttu, et esimese viiruslaine ajal kuulutati välja eriolukord, kuid järgnevate lainete jooksul reguleerisid piiranguid keerukamad õigusaktid (vt ka allmärkused 1 ja 2). Samal ajal suurenes siltidel piirangute põhjendustena esitatud tulevikku suunatud kaasavate soovide (nt *hoiame üksteist*) ja tervisele viitavate väljendite kasutamine (nt *jääme terveks!*).



Foto 10. PetCity Kvartali keskuses Tartus. Foto autor: Anton Malmi, 2.3.2021 (1L_282)

(9) Hea PetCity klient, OLEME AVATUD! Eriolukorra tõttu on suletud keskuse poolne sissepääs. Palun kasutage kliiniku poolset sissepääsu. (1L_282)

Sildil väljendatud põhjendust seoti sildi muu tekstiga järgmiste sõnadega (kasutus-sageduse järjekorras): *seoses* (näide 21), *tõttu* (näide 9), *vastavalt* (näide 8), *kohaselt*, *tulenevalt*, *lähtuvalt*, *alusel*, *kooskõlas*, *juhitudes*, *tuginedes* ja *lähtudes*. Seost väljendati ka saava, kaasätleva ja alalütleva käändega. (Tragel, Tomson 2022)

6.2. Koroonapiirangute edastamine eri riikide siltidel

Koroonakriisi üleilmus võimaldab eri riikide silte võrrelda. Kuigi piirangud ja seega ka sõnumi sisu vahendavad käigud võisid riikides erineda, saab siiski nii siltide kohustuslikke kui ka mittekohustuslikke käike ja neid väljendavat keelekasutust võrrelda. Üks võimalus on seda vaadata nn kultuuriliste skriptide kaudu (Wierzbicka 1998): kuidas eri kultuurides tõhus suhtlussündmus üles ehitatakse ja selle osaliste vahel solidaarsust luuakse. Võrdlevalt on uuritud näiteks Venemaa, Saksamaa ja Prantsusmaa koroonasilte (Медведева jt 2021), Prantsuse ja Soome silte (Isosävi 2023), Inglismaa ja Kreeka silte (Ogiermann, Bella 2021, Bella, Ogiermann 2022).

Saksa ja Eesti siltide põhjal 2022. aastal läbi viidud miniuuringus täheldasime suuri erinevusi. Eesti sildid pigem selgitasid ja põhjendasid, Saksamaal Berliinis



Foto 11. Brandenburgi värava metroojaam Berliinis. Foto autor: Liisa-Maria Komissarov, 20.6.2022. Foto autori erakogu

kasutatud sildid aga sisaldasid huumorit, mitmetasandilisi eufemisme ja üllatust pakkuvaid seoseid (foto 11, näide 10), mille eesmärk oli kutsuda vastuvõtjad diskursusse, milles mängiti eri tüüpi tähendusülekanetega ja nende kaudu tekkinud seostega (Komissarov 2022, Tragel, Komissarov 2023).

- (10) 1,5 m Abstand = 2 Dönerspieße
 '1,5 m vahet = 2 döner-kebabi varrast'

Yu (2022) võrdles magistritöös Eesti ja Hiina 2021. aasta koroonasilte keeleteaduslikust, ühiskondlikust ja kultuurikonteksti perspektiivist. Ta analüüsis siltide piiranguid põhjendavaid väljendeid (nt *eriolukord* ja 疫情 'pandeemia') ja neid muu tekstiga siduvaid markereid (nt *tõttu*, translatiiv, 期间 'jooksul'). Selgus, et eestikeelsetel siltidel põhjendati piiranguid valitsuse ettekirjutustega palju sagedamini kui hiina keelsetel siltidel (vastavalt 41% ja 14% põhjendust sisaldanud siltidest), samal ajal tervisega seotud väljendeid esines mõlemas keeles põhjendusena umbes sama osakaaluga). Põhjendusi muu tekstiga siduvaid markereid on eesti keeles rohkem kui hiina keeles ja see avaldus ka siltide võrdlemisel: eesti keeles kasutati 20, hiina keeles 13 eri markerit. Hiina keeles esitati valitsevat ohtu ligi pooltel juhtudel sõjmetafoori kaudu (foto 12, näide 11), ka Eesti siltidel oli sama võrdlust kasutatud, kuid oluliselt vähem (foto 13, näide 12).

- (11) 温馨提示//请少于5人同乘 (同心协力 共抗疫情)
 'Meeldetuletus Palun kõige rohkem 5 inimest korraga (oma südames koos võitleme epideemia vastu)'
- (12) Hoolime Ajakeskuse külastajatest. Koroonaviiruse vastu võitlemise valem. 2 + 2 Muuseumis liikudes jälgi 2 + 2 reeglit Pesu ja desinfitseeri käsi selleks ettenähtud kohas Kõhides ja aevastades kata nina ja suu käsivarrega Liftis võib olla korraga kahekesi või perekonniti Tervise huvides palume võimalusel kasutada treppe Kaitse end ja oma lähedasi (3L_253)



Foto 12. Kaubanduskeskus Seasons place, Beijing.
 Foto autor: Sitong Yu, 3.7.2021. Foto autori erakogu



Foto 13. Ajakeskus Wittenstein Paines.
 Foto autor: Geda Paulsen, 25.10.2021 (3L_253)

6.3. Silditekstide seosed kultuuriruumi ja selles käibivate muude tekstidega

Lisaks intertekstuaalsetele seostele kriisi reguleerivate õigusaktidega leidub koroonasildil seoseid teiste kultuuriruumis oluliste tekstidega. Ka need seosed loob sildi koostaja eeldusel, et diskursusekogukond need ära tunneb (vt ka Porter 1986). Mingit teist teksti kommenteeriv tekst loob nende vahel metatekstuaalse seose (Genette 1982: 13).⁸

Seoseid kultuuriruumi muude tekstidega esineb pigem pandeemia kolmanda laine silditekstides, mil sildi koostajad olid varasemast rohkem loovad ja püüdsid erineda. Samas olid Eestis vaid üksikud sildid nii nüansirikkad nagu eespool kirjeldatud Saksa sildid (foto 11, näide 10). Siiski on näha Eesti silditekstides seost luuležanriga (foto 14, näide 13) ja ametliku kirja žanriga (vt foto 2, tabel 1), millest tuleb täpsemalt juttu osas 7.1.

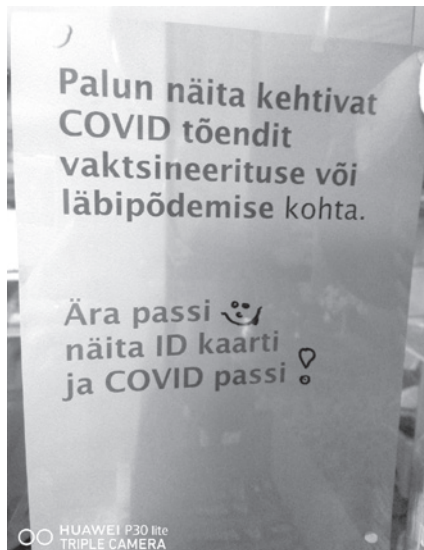


Foto 14. Maalehe kogumisüleskutte (25.11.2021)⁹ peale üles laaditud foto. Koht, täpne kuupäev ja autor teadmata (2L_301)



Foto 15. Tallinna lennujaam. Foto autor: Kristiina Bernhardt, 28.8.2021 (3L_179)

(13) Palun näita kehtivat COVID tõendit vaksineerituse või läbipõdemise kohta. Ära passi näita ID kaarti ja COVID passi! (2L_301)

Metatekstuaalseid seoseid loovad alustekstina näiteks lastelaul “Põdra maja” (foto 15, näide 14) ja Ugala teatris etendunud kuulus lavastus “Armastus kolme apelsini vastu” (foto 16, näide 15).

(14) ANNA KÄPPA KA Tee siin käed puhtaks. [---] (3L_179)

⁸ Genette'i (1982) jaotus erineb Kristeva (1986) omast selle poolest, et Kristeva ülemmõiste *intertekstuaalsus* tähistab Genette'il ühe teksti otse toomist teise teksti, nt tsiteerimist.
⁹ <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/95218595> (vt lisaks Velleste 2021).



Foto 16. Ugala teater Viljandis.
Foto autor: Maretta Keldo, 21.10.2021 (3L_29)

(15) VIIRUS ON NÄHTAMATU - TÄPSELT NAGU TOSKAANA JUUKSE-NÕEL. ET MITTE TUVIKESEKS MUUTUDA, HOIA MÕÕDUKAT VAHEMAAD! (3L_29)

Mõni metatekstuaalne seos eeldab sildi vastuvõtjalt diskursuse ja inforuumi head tundmist: näiteks pandeemia alguses levinud “maske-ei-ole”-sildid (foto 17, näide 16) ajast, mil maskikandmise vajalikkust juba teadvustati, kuid maske polnud saada. Taustainfot eeldav silt fotol 18 (näide 17) on loodud peegeldusena vahehoidmise nõude jäikusele: meedias levis uudis sellest, kuidas turvamehed nõudsid kaubanduskeskustes kahemeetrise vahe hoidmist ka koos liikunud elukaaslastelt. Siltide koostajad reageerisid ühiskonnas toimuvale ja ilmselt oli läbi huumoriprisma esitatud tekstide eesmärgiks nii pehme surve klientidele kui ka tähelepanu tõmbamine.



Foto 17. Maarjamõisa Apotheeka apteek Tartus.
Foto autor ja täpne kuupäev teadmata (1L_276)



Foto 18. Saarte Läänide praami kohvik.
Foto autor: Uve Valkenklau, 1.4.2021 (2L_957)

- (16) MASKE VEEL EI OLE / MASKE EI OLE KA KÜSIDES / PÄRISELT KA.
(1L_276)
- (17) Kui sa tuled mulle lähemale kui 2 meetrit, siis me oleme paar. [---]
(2L_957)

Sildid võivad avalikus ruumis aja jooksul ka täieneda. Esimese laine eriolukorra pikendamise avaldus näiteks ajaväljendite ülekleepimise ja mahatõmbamisena. Pandeemia lõpufaasis piirangute vähenedes hakati tühistatud piiranguid siltidelt maha tõmbama, mis võis vastuvõtjatele mõjuda positiivse sõnumina: piirangud järjest kaovad. Sildil võisid piirangud aga tekitada ka suhtluse kogukonna eri huvigruppide vahel: fotol 19 ja näites 18 on laada ärajäämise suurele sildile lisatud veel teine, vallavalitsuse korralduse väljavõte laada (mitte)korraldamise otsuse kohta (suure sildi alumises parempoolses nurgas) ja ka kolmas, teist teksti kommenteeriv tekst (väike silt suure sildi all, vt suurendus foto kõrval).

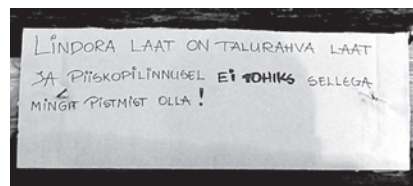


Foto 19. Vastseliina linnus.
Foto autor: Mariko Faster, 13.10.2021 (2L_1)

- (18) SEOSES COVID-19 VIIRUSE LEVIKUGA LINDORA LAATA EI TOIMU [---] / LINDORA LAAT ON TALURAHVA LAAT JA PIISKOPILINNUSEL EI TOHIKS SELLEGA MINGIT PISTMIST OLLA! (2L_1)

7. Interpersonaalsed suhted siltidel

Suhtlussündmuse osaliste – saatja ja vastuvõtja – vahelisi suhteid saab analüüsida interpersonaalsete suhetena (vt nt Fairclough 2003). Piirangusildi koostajal on võimalus valida, millises diskursuserollis sildil esineda: kas olla ise autoriteet ja käsu andja (ei maini seda, et pood suleti valitsuse kehtestatud korralduse alusel) või vahendaja-soovitaja (*terviseameti ettekirjutuse alusel palume käed desinfitseerida*) või hoopis kogukonnaliige (*raamatukogus kanname kõik maski!*) või lausa sõber (foto 20, näide 19: *pai Werneri sõber!*).

- (19) PAI WERNERI SÕBER MASKIGA, OLEME AVATUD: E-R 7:30-21:00
L-P 9:00-21:00 AINULT KAASAMÜÜGIKS! (2L_264) PAI SÕBER!
SISENEDES PALUN KANNA MASKI! Aitäh Sulle! (2L_265)



Foto 20. Werner's kohvik Tartus.
Foto autor: Ilona Trigel, 27.4.2021 (2L_264, 2L_265)

Sildi koostaja valitud roll võib avalduda eri tüüpi keeelistes väljendusvahendites, nt isikuvormides, viisakusväljendites, pöördumises jne. Valitud keelevahendites kajastub ka saatja suhtluseesmärk: sõnum võib olla esitatud neutraalse teate, hoiatuse, soovitusena, palve, loa andmise, üleskutse, käsu, keelu, ähvardusena jne. Kõiki neid valikuid käsitletakse interpersonaalsete suhete raamistikus ning allpool tuleb neist täpsemalt juttu.

7.1. Pöördumised ja soovid

Silti saab käsitleda kui suhtlusolukorra ehitajat – selle üks eesmärke on luua isiklik suhe vastuvõtjaga. Pöördumised ja soovid, mis seda funktsiooni täidavad, ei ole sildi sõnumi kohustuslikud käigud ega teeni sõnumi sisu edasiandmise eesmärki. Neid esines rohkem kui pooltel (174/315) uuritud esimese laine eriolukorra sildidest (Käämer 2021). Pöördumise väljendite valik osutas, kellena sildi koostajad sõnumi vastuvõtjat kujutavad. Esimeses laines olid pöördumistes kõige sagedamad väljendid *head kliendid* (23 korda) / *hea klient* (20), *lp kliendid*, *kallid kliendid*. Sagedamad lõpusoovis kasutatud väljendid olid *vabandame* (13) ja *olge terved* (9). Soovi käigus esinesid tervisega seotud omadussõna *terve* ja interpersonaalseid suhteid loov omadussõna *mõistev*. (Käämer 2021) Pöördumise käigus sisalduvad omadussõnad *hea* ja *lugupeetud* on ka silditekstide sagedamad omadussõnad üldse. Siltide sagedate omadussõnade kohta vt jaotis 5.

Lõpusoovina esinesid vabanduse, palve (*palume mõistvat suhtumist*), soovi (*turvalisi oste*) ja üleskutse (*jäägem terveks*) kõneakt. Žanrispetsiifiline tunnus oli tervisega seotud soov ning selleks kasutatud väljendid tunduvad kandvat ka ühiskondliku sidususe sõnumit (nt *kaitset ennast – kaitset teisi*). Kummaski käigus kasutatud väljendite põhjal saab järeldada, et nende käikude eesmärk on luua saatja ja vastuvõtja vahel interpersonaalne suhe. Sellised sildid meenutavad kohati kirjavahetust heade sõprade vahel. (Käämer 2021) Andmestiku üks vaimukamaid

väljendeid oli pöördumise käiguna kasutatud *tervist kõigile* (foto 21, näide 20), milles on ära kasutatud väljendi mitmetitõlgendatavust (*tervist* kui tervitus ja sõna *tervis* partitiivis) ning mis seetõttu sobib ka žanrikohase soovina.

(20) TERVIST KÕIGILE! Oleme ajutiselt suletud! Avame kohe kui eriolukord läbi saab. (1L_187)

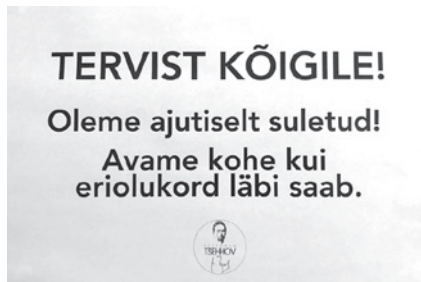


Foto 21. Restoran Tšehhov Tartus.
Foto autor: Anni Jürine, 19.4.2020 (1L_187)

7.2. Nõudlikud verbivormid

Sildikogu 900 ukse sildi valimi sagedamate piiranguid kajastavate verbilemmade ja -vormide põhjal ning varasemate uuringute (Kellaris jt 2020) eeskujul koostatud katses uuriti, kui nõudlikuna ja kellele suunatuna tajuti piiranguid väljendavaid verbivorme (Lea 2022). Vastajatel paluti 5-pallisel skaalal hinnata 23 lavastatud sildifoto nõudlikkust (“Kui kindlalt nõuab allolev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?”) ning paluti ka selgitada “[---] kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas”. 67 katses osalenu vastuste põhjal selgus, et tugevamate käskudena tajuti eitavaid verbivorme (näitesilt: *ilma maskita ei sisene* ja *ära tule mulle lähemale kui 2 meetrit*), samuti imperatiivi vorme (nt *kanna maski* ja *hoia vahet*). Katse sisendi hulgas olid ka indikatiivi ainsuse esimese (*kannan maski* ja *hoian vahet*) ja teise pöörde vormid (*kannad maski* ja *hoiad vahet*), mille tajutava käsu keskmine tugevus oli umbes ühe palli võrra väiksem kui vastavatel imperatiivivormidel (*kanna, hoia*). Hajutatuse nõude mitmuslike verbivormidega silte tõlgendati pehmema käsu või isegi soovitusena kollektiivsele vastuvõtjale. Mitmuslikku verbivormi sisaldavad sildid (nt *kandke maski*) olid vastajate hinnangu põhjal veidi nõrgemad käsud (keskmine hinnang 4,3) kui vastavat ainsuse vormi (nt *kanna maski*; 4,7) sisaldavad sildid. Eri tüüpi piirangutest tajuti maskikandmise kohustust tugevamana kui vahehoidmise nõuet, mis küllap tuleneb nõutava tegevuse konkreetsusest – vahe hoidmine on ebamäärasem kui maski kasutamine. Uuringu tulemused näitavad, et ka indikatiivseid verbivorme tajuti nõuetena. Seda tõlgendust soodustas kindlasti diskursusekogukonna teadlikkus sildižanri üldistest direktiivsetest eesmärkidest. (Lea 2022) Lisaks võib oletada, et mitmuse esimese isiku direktiivne kasutus piiranguid väljendavate verbidega (nt *kanname, hoiaime (vahet)*) võib muuta ka selle verbivormi funktsioone (vähemalt pandeemiadiskursuses, vt Tragel, Habicht 2023).

7.3. Solidaarsus ja autoriteet

Sildi koostajal võis olla keeruline ülesanne asuda ühelt poolt autoriteetsel positsioonil ja esitada käsk nõudlikult ning teiselt poolt olla “samas paadis” oma külastajaga, näidates end sama diskursuse osalisena, kellele rakenduvad samad nõudmised mis sõnumi vastuvõtjatele. Aimi Pikksaarega koos tehtud uurimuses (Tragel, Pikksaar 2023) käsitlesime silditekstides enesekehtestamise vahenditena kasutatud võimule viitavaid sõnu (*eriolukord, vabariik, riik, valitsus, terviseamet, korraldus, otsus, nõue, piirang, meede, määrus, ettekirjutus, juhised, sisekorraeeskiri*) ja neid sõnu sisaldavaid väljendeid ning isikuliste asesõnade ja tegusõnade kasutamisel tehtud grammatilise isiku valikuid. Ka see uurimus on läbi viidud 900 sildist koosneva valimiga. Sildid jagasime kahte rühma selle alusel, kas silt sisaldas vähemalt üht loetletud nn võimusõna (foto 22, näide 21) või mitte (foto 23, näide 22).

- (21) Seoses eriolukorra Kehtestamisega EESTI VABARIIGIS Teenindusjaamas On lubatud samaaegselt 15 klienti Täname! (1L_193)
- (22) Palun kannata maski kui sisened !! Täname mõistva suhtumise eest ! (2L_166)

Võimule viitav sõna või seda sisaldav väljend oli 231 sildil 900-st. Sildi koostaja sellist valikut käsitlesime autoriteedi teksti toomisena (vrd ka Hyland 2005), mis aitas tal vastuvõtja suhtes nõudlikku joont säilitada. Ka isikukasutuse puhul jälgisime teatud isikuvormide olemasolu või puudumist silditekstis. Valisime uurimiseks esimese ja teise grammatilise isiku: nii asesõnades (kõigis käänetes) kui ka verbivormides (oleviku kindla kõneviisi jaatava kõne ning käskiva kõneviisi nii jaatava kui ka eitava kõne ainsuse ja mitmuse vormides). Lähtusime Laverile (1975) toetuvast eeldusest, et solidaarsustunde loomiseks kasutab kõneleja suhtluses

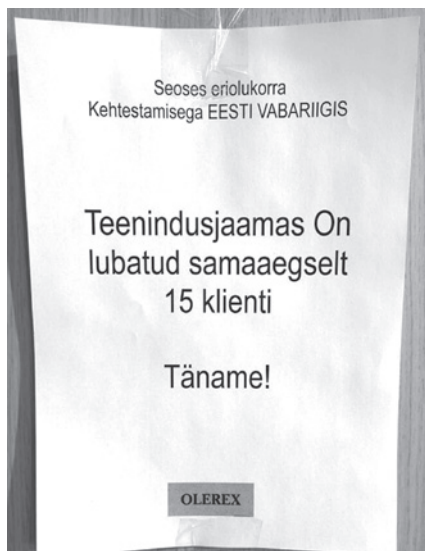


Foto 22. Olerexi teenindusjaam Tallinnas.
Foto autor: Ave Maria Mõistlik, 23.4.2020 (1L_193)

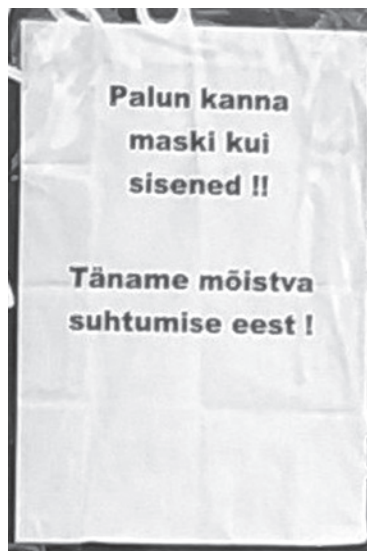


Foto 23. Peetri Pizza Elvas. Foto autor:
Ilona Tragel, 21.3.2021 (2L_166)

lausungeid, mis ütlevad midagi nii tema enese kui ka vestluspartneri kohta. Oma uurimuses sidusime sõnumisaatjale enesele orienteeritud lausungid grammatilise esimese isiku kasutusega (näide 23: *palume*) ning vestluspartnerile orienteeritud lausungid grammatilise teise isiku kasutusega (näide 23: *olge*).

(23) VABARIIGI VALITSUSE OTSUSEGA ON MASKI KANDMINE KOHUSTUSLIK! PALUME KANDA MASKI BUTIIKI SISENEDES! OLGE HOITUD! (3L_78)

Uurimuse kõige huvitavamaks tulemuseks osutusid võimuga seotud väljendite ja isikukasutuse omavahelised seosed siltidel: ilmnes, et võimuga seotud sõnu ja väljendeid sisaldavate ja mittesisaldavate siltide isikukasutuses oli olulisi erinevusi. Neil siltidel, kus esines ainult teine isik (nt *Kanna maski!*), kalduti kasutama palju vähem võimuga seotud sõnu kui neil siltidel, kus lisaks teisele isikule oli kasutatud ka esimest isikut (näide 23). Kuna siltidel sageli teise isikuga koos kasutatav käskiv kõneviis toimib samamoodi enesekehtestamise vahendina, nagu leksikaalsed võimule viitavad väljendid, siis pole teise isiku imperatiivi abil infot edastanud siltide koostajad arvatavasti tundnud vajadust tugevdada oma sõnumit suhtlusolukorra välistele autoriteetidele osutamiseega. Silditeksti sisse toodud esimene isik aga justkui vähendaks solidaarsustunde loomise kaudu sõnumisaatja käsu edastaja staatust. Seetõttu kasutatakse sellistel siltidel rohkem võimule viitavaid sõnu. Need aitavad tagada seda, et sildi vastuvõtja võtaks edastatud sõnumit ikkagi ka piisavalt kohustavana. (Tragel, Pikksaar 2023)

Sellised eri keelevahenditega loodud suhtlusolukordade erinevused võivad esmapilgul tunduda triviaalsena, kuid nende roll kommunikatsioonis võib olla väga suur (McCarthy 2003: 60). Malinowski faatilise osaduse (ingl *phatic communion*)¹⁰ idee alusel on keele kasutamine suhtluspartneriga kontakti loomise ja säilitamise eesmärgil vähemalt sama oluline kui selle informeeriv ehk infot edastav funktsioon (Malinowski [1923] 2020). Ehkki imperatiivi kasutamine võib tunduda kõige lihtsama moodusena käsu edastamiseks, ei pruugi piirangutest väsinud vastuvõtja enam vaevuda imperatiivi vormis käsku järgima. Pikaajalises kriisis on sõnumile sobiva ning adressaati kõnetava keelekasutuse leidmine järjest olulisem (Barron 2012: 71).

7.4. Isikukasutus ja viisakus

Külli Habichtiga koos tehtud koroonasiltide isikukasutuse uurimuses (Tragel, Habicht ilmumas) analüüsisime mitmuse esimese isiku väljendamise vahendite (verbivormide ja asesõnade) ning viisakusväljendite (ekspressiivsed kõneaktid (vt ka Austin 2018 [1962]): palumine, vabandamine ja tänamine) kasutamist. 900 sildist koosnevas valimis leidis 1005 mitmuse esimese isiku kasutusjuhtu ning 506 viisakusväljendit (foto 24, näide 24).

(24) Hea klient! SEAME SINU TERVISE ESIKOHALE JA TEENINDAME KONTORITES 2+2 REEGLI ALUSEL. Täname Teid mõistva suhtumise eest. Luminor (2L_75)

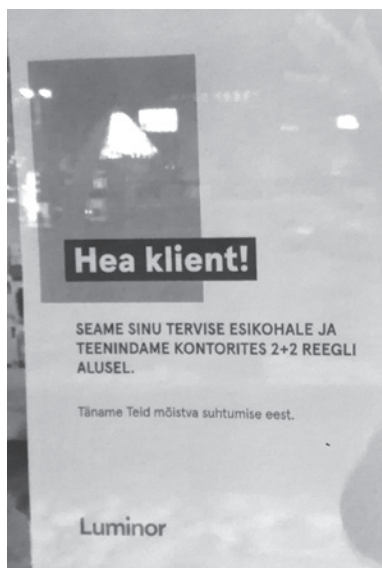


Foto 24. Luminor Rakveres. Foto autor: Nele Karolin Lindlo, 4.1.2021 (2L_75)

Esimene tulemus puudutab eesti keele uurimises siiani vähe käsitletud mitmuse esimese isiku vastuvõtjat välistava ehk eksklusiivse ja vastuvõtjat kaasava ehk inklusiivse kasutuse teemat. Eesti keeles kasutatakse mitmuse esimese isiku vormi mõlemas funktsioonis (Erelt 2017: 170–171) ning on väidetud, et eristada saab neid kasutusi vaid konteksti põhjal (Pajusalu 2009: 57).

Koroonapiirangusiltidel olid ülekaalus (822/1005 ehk 82%) eksklusiivse kasutusega vormid (nt *Oleme avatud!*, vt ka näide 9 ülal) ning täheldasime, et neil siltidel oli viisakusväljendeid kasutatud peaaegu kaks korda rohkem kui inklusiivse kasutusega siltidel. Tundub, et direktiivi esitamine vajab viisakusväljenditega pehmemdamist, kui selle esitaja ise ei kuulu vastuvõtjate hulka. Kui sildi koostaja kasutab väljendit, mis näitab teda kogukonna liikmena (inklusiivne “meie”), siis ei olnud viisakusväljendit pigem vaja (foto 25, näide 25).

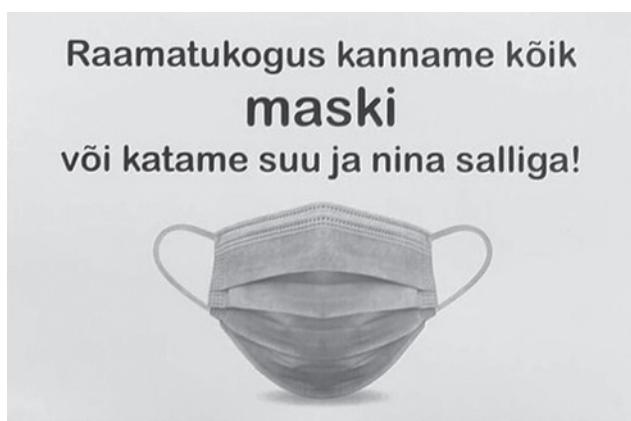


Foto 25. Tartu linnaraamatukogu. Foto autor: Helo Kaplinski, 1.2.2021 (2L_17)

- (25) Raamatukogus kanname kõik MASKI või katame suu ja nina salliga!
(2L_17)

Ekspressiivsete kõneaktide ja isiku väljendamisega seotud keelevahendite analüüs võimaldas näha sildi koostaja sõna- ja vormivalikutes avalduvat interpersonaalset strateegiat, mis otsis tasakaalu vastuvõtja kaasamise ja autoriteedi väljendamise vahel. On tõenäoline, et kui koos kaasavate väljenditega kasutada ka palju viisakusväljendeid, siis muutuks sõnum liiga pehmeks ega mõjuks enam piisavalt kohustavana. (Tragel, Habicht 2023)

8. Mida ja milleks siltidel veel uurida?

Eespool esitatud rohkem ja vähem põhjalikult uuritud teemadele lisaks on sildiandmestiku põhjal uurimist veel kuhjaga. Mõnd juba põgusalt käsitletud teemat (nt viisakuse väljendamist) saab edasi uurida ning mitmed, eriti traditsioonilised keelemaastike teemad on hoopis käsitlemata. Üks selliseid on mitmekeelsed sildid, mida siiani on uuritud eelkõige keelepoliitilisest perspektiivist (nt Backhaus 2007). Eesti koroonasiltide 900 sildist koosnevas valimis oli mitmekeelseid silte 163 (umbes 18%), neist eesti ja inglise keeles 84, eesti ja vene keeles 53 ning eesti, vene ja inglise keeles 26. Suurem osa mitmekeelseid silte on pärit Tallinnast. Uurida saaks näiteks keelte järjekorda siltidel ja seda, kuidas keeled ja nende järjekord erinevad piirkonniti jne. Keelemaastike traditsioonilistest suundadest (nt Sundar, Deval 2020) lähtudes saaks uurida veel sildi teksti suurust, kirjastiili, suur- ja väiketähtede kasutust, käsitsi kirjutatud silte, teksti värvi, pilte ja muid kujundeid sildil, asutust identifitseerivaid elemente, nende paiknemist ning suurust jne.

Võrrelda saaks pöördumise ja soovi (ja allkirja) käikudega ja ilma nende käikudeta silte: kas neid käike sisaldavaid silte tajutakse isiklikumate pöördumistena kui ilma nendeta silte (või näiteks kui alguskäik on *Tähelepanu!*). Seda teemat saaks uurida ka faatilise osaduse käsitluse (Malinowski [1923] 2020) ja selle edasiarenduste põhjal. Soovi käiku on uuritud ingliskeelsetel ja kreekakeelsetel siltidel (Ogiermann, Bella 2021) ning seega saaks Eesti materjali analüüsi tulemusi nende tulemustega võrrelda.

Sildiandmestik võimaldab uurida ka seda, kas sildi koostaja sinatab, teietab, pöördub mitmuses kollektiivse vastuvõtja poole või hoopis väldib isiku kasutamist (Tragel, Komissarov 2023). Lisaks grammatilise isiku kasutusele võib siltidel olla ka muid viiteid koostajale ning tema suhtele vastuvõtjaga – üks neist on nn allkirja käik (foto 2 ja tabel 1). Nende viidete ja suhete uurimine võimaldaks selgitada, kellena sildi koostanud asutus soovib end kliendile esitada ja/või kellena ta selles diskursuses end identifitseerib.

Uurida saab ka seda, kuidas muutub siltide keelekasutus pandeemia jooksul. Kas mingi kindel piirang on seotud teatud tüüpi keelekasutuse aspektiga (näiteks kas maski *peab* kandma, aga tõend *tuleb* esitada)? Milliseid modaalverbe valitsus (või ka Terviseamet) piiranguid kehtestavates aktides või infomaterjalides kasutab ning milliseid modaalverbe kasutavad siltide koostajad?

9. Kokkuvõtlikke mõtteid

Koroonasiltide ülemaailmselt sarnased sõnumid sulandusid rahvuslikele ja ühiskondlikele tavadele omaselt kohalike tänavasiltide, liiklusmärkide, välireklaami, kuulutuste ja muu avalikus ruumis leiduva sõnumiedastuse kõrvale ja sisse (vt fotod 4 ja 5). Need edastasid valitsuse saadetud informatsiooni, mida vahendasid asutuste esindajad. Keeleteadlase töölaual muutub silt põnevaks uurimisobjektiks, mida analüüsid saab teada, kuidas sõnumeid edastati ja kuidas need vastuvõtjale mõjusid. Esimesele küsimusele (kuidas edastati) olen mitmeid vastuseid andnud, kuid suur tööpõld on veel ees. Teine küsimus – kuidas vastuvõtjad neid sõnumeid tajuvad – on ootel.

Silditekstide isikukasutust olen käsitlenud kolleegidega kahes artiklis (Tragel, Pikksaar 2023, Tragel, Habicht 2023), kuid selleski on veel uurimist küllaga: näiteks kas ja kuidas on isikukasutus seotud asutuse tüübiga (“mida rohkem oled oma kliendist huvitatud, seda solidaarsem temaga oled” (vrd Svennevig 2021)).

Miks uurida pandeemiaegseid silte nüüd, kui pandeemia on möödas ja midagi sellist enam kunagi ei kordu, kuna nüüd on viirusest palju rohkem teada? Sest sellise uurimuse tulemusi saab loodetavasti üldistada laiemalt kriisikommunikatsioonile (vt ka Piller jt 2020) ja püüda järeldada, millist suhtlusviisi peab tõhusaks see, kellel tõenäoliselt on suur huvi, et adressaat reageeriks vastavalt teate sisule (näiteks paneks maski ette), kuid samas “jääks tema sõbraks”.

Koroonasildid keeleteadlase töölaual võimaldavad pikas perspektiivis välja pakkuda lahendusi tõhusamaks kriisikommunikatsiooniks ka uutes olukordades, nagu kobarkriis või koguni püsikriis (vt nt foto 26, näide 26).

- (26) PALUME VABANDUST! SAUN ON AJUTISELT SULETUD VALITSEVA ENERGIAKRIISI TÕTTU! Täname mõistva suhtumise eest. MyFitness. [---]

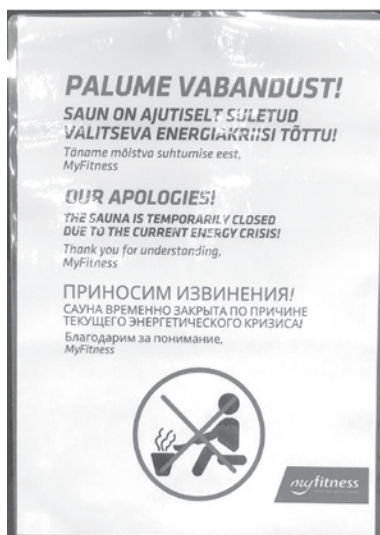


Foto 26. Saunade sulgemisteate silt (My Fitness, Tartu).
Foto autor: Nele Karolin Teiva, 10.1.2023. Autori erakogu

Võrdlevad uuringud teiste keeltega võimaldavad otsida vastuseid suurtele nn muna-kana-küsimustele, näiteks kas iga keele leksikaalsete ja grammatiliste tähenduste väljendamise võimalused (kasvõi eesti keele rikkalikum isiku väljendamise vahendite varamu võrreldes inglise keele kasinamate vahenditega) mõjutavad eriolukorra kommunikatsiooni.

Kui koroonakriisi alguses kommunikatsiooni peenhäälestusele tähelepanu ei jätkunud, sest arusaadavatel põhjustel oli esmatähtis meditsiinisüsteemi toimetulek, siis kriisi arenedes mõisteti, et ka kommunikatsioonil on oluline roll: riiklikud teavitustmaterjalid muutusid kaasavamaks ja teadusnõukokku kaasati psühholoog. Tulevastele kriisidele mõeldes võiks sellest kogemusest kaasa võtta arusaama, kui oluline on kriisiolukorras selge ja kaasav kommunikatsioon. Keel oli kriisiolukorras info vahendaja ja samas ka olukorra lahendaja, sest reeglid kehtestati lootuses, et kui neid järgitakse, siis kriis möödub. Meil keeleteadlastena on tänu koroonasiltide uurimisele nüüd olemas kriisisiltide uurimise “retsept”, millest võib tulevikus olla kasu ka kommunikatsioonikriiside “ravimisel”.

Viidatud kirjandus

- Austin, John Langshaw 2018 [1962]. Kuidas teha sõnadega asju [‘How to do Things with Words’]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Backhaus, Peter (toim.) 2007. Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo. Multilingual Matters. London: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781853599484>
- Barron, Anne 2012. Public Information Messages: A Contrastive Genre Analysis of State-Citizen Communication. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/pbns.222>
- Bella, Spyridoula; Ogiermann, Eva 2022. Accounts as acts of identity: Justifying business closures on COVID-19 public signs in Athens and London. – *Pragmatics*, 32 (4), 620–647. <https://doi.org/10.1075/prag.21033.bel>
- Blommaert, Jan 2013. Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes: Chronicles of Complexity. *Critical Language and Literacy Studies*. Bristol–Buffalo–Toronto: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781783090419>
- Dancygier, Barbara; Lee, Danielle; Lou, Adrian; Wong, Kevin (ilmumas). Standing together by standing apart: Distance, safety, and fictive deixis in the COVID-19 storefront communication. – X. Wen, W.-L. Lu, Z. Kövecses (Eds.), *COVID-19: Metaphor and Metonymy across Languages and Cultures*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Doroja-Cadiente, G.; Valdez, P. N. 2019. A linguistic landscape analysis of public signs after Typhoon Haiyan. – *International Journal of Asia Pacific Studies*, 15, 33–57. <https://doi.org/10.21315/ijaps2019.15.1.2>
- Erelt, Mati 2017. Õeldis [‘Predicate’]. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), *Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu, III*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 93–238.
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London–New York: Routledge.
- Genette, Gérard 1982. *Palimpsestes: La littérature au second degré*. Paris: Seuil.
- Hiimäe, Reet; Kalda, Mare; Kõiva, Mare; Voolaid, Piret 2020. Koroonakriisi rahvapärased väljendused Eestis [‘Folk expressions of the Corona crisis in Estonia: Reuse of folklore as a way of coping’]. – *Keel ja Kirjandus*, 12, 1011–1032. <https://doi.org/10.54013/kk757a1>
- Hua, Zhu 2021. Sense and sensibility: Urban public signs during a pandemic. – Rodney H. Jones (Ed.), *Viral Discourse: Elements in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 37–48. <https://doi.org/10.1017/9781108986465>

- Hyland, Ken 2005. *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London–New York: Continuum.
- Isosävi, Johanna 2023. Finnish and French public signs from commercial premises during the Covid-19 pandemic. – *Pragmatics of Society*.
- Kellaris, James J.; Machleit, Karen A.; Gaffney, Donald R. 2020. Sign evaluation and compliance under mortality salience: Lessons from a pandemic. – *Interdisciplinary Journal of Signage and Wayfinding*, 4 (2), 51–66. <https://doi.org/10.15763/issn.2470-9670.2020.v4.i2.a65>
- Komissarov, Liisa-Maria 2022. “Me räägiks ka meelsamini millestki muust”: koroonasildid Berliini ühistranspordis 2022. aasta suvel [‘COVID-19 public signs in Berlin’]. – Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi ajaveeb. <https://www.blog.keel.ut.ee/uliopilastelt/koroonasildid-berliinis>
- Kristeva, Julia 1986. *Revolution in poetic language*. – Toril Moi (Ed.), *The Kristeva Reader*. New York: Columbia University Press, 89–136.
- Käämer, Aleks 2021. Eriolukorra siltide pöördumise ja soovi käigud. BA. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Laver, John 1975. Communicative functions of phatic communion. – Adam Kendon, Richard M. Harris, Mary R. Key (Eds.), *Organization of Behavior in Face-to-Face Interaction*. Berlin–New York: De Gruyter Mouton, 215–238. <https://doi.org/10.1515/9783110907643.215>
- Lea, Agnes 2022. Koroonapiirangusiltide verbivormid [‘The verb forms on COVID-19 signs in Estonia’]. BA. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Lylo, Taras 2017. Ideologeme as a representative of the basic concepts of ideology in the media discourse. – *Social Communication*, 3 (1), 14–20. <https://doi.org/10.1515/sc-2017-0002>
- Malinowski, Bronislaw 2020. Maagia, teadus ja religioon ning teisi esseid [‘Magic, Science and Religion and Other Essays’]. Olavi Teppan (Tlk.). *Avatud Eesti raamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Malinowski, Bronislaw 1930 [1923]. The problem of meaning in primitive languages. – C. K. Ogden, I. A. Richards (Eds.), *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. New York: Harcourt, Brace and Company, 296–336.
- Mautner, Gerlinde 2012. Language, space and the law: A study of directive signs. – *International Journal of Speech, Language and the Law*, 19 (2), 189–217. <https://doi.org/10.1558/ijssl.v19i2.189>
- McCarthy, Michael 2003. Talking back: ‘Small’ interactional response tokens in everyday conversation. – *Research on Language and Social Interaction*, 36 (1), 33–63. https://doi.org/10.1207/S15327973RLSI3601_3
- Медведева, Татьяна С.; Медведева, Диана И.; Пронина, Наталья А. 2021. Общественные знаки в период пандемии коронавируса (на материале русского, немецкого и французского языков). – *Вестник Удмуртского университета. Серия История и филология*, 31 (3), 484–494. <https://doi.org/10.35634/2412-9534-2021-31-3-484-494>
- Ogiermann, Eva; Bella, Spyridoula 2021. On the dual role of expressive speech acts: Relational work on signs announcing closures during the Covid-19 pandemic. – *Journal of Pragmatics*, 184 (October), 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.07.020>
- Orasmaa, Siim; Petmanson, Timo; Tkachenko, Alexander; Laur, Sven; Kaalep, Heiki-Jaan 2016. EstNLP – NLP Toolkit for Estonian. – Nicoletta Calzolari, Khalid Choukri, Thierry Declerck, Sara Goggi, Marko Grobelnik, Bente Maegaard, Joseph Mariani, Helene Mazo, Asuncion Moreno, Jan Odijk, Stelios Piperidis (Eds.), *Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016)*. Portorož: ELRA, 2460–2466. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2016/pdf/332_Paper.pdf

- Pajusalu, Renate 2009. Pronouns and reference in Estonian. – *Language Typology and Universals*, 62 (1–2), 122–139. <https://doi.org/10.1524/stuf.2009.0008>
- Peck, Amiena; Stroud, Christopher 2015. Skinscapes. – *Linguistic Landscape*, 1 (1–2), 133–151. <https://doi.org/10.1075/ll.1.1-2.08pec>
- Piller, Ingrid; Zhang, Jie; Li, Jia 2020. Linguistic diversity in a time of crisis: Language challenges of the COVID-19 pandemic. – *Multilingua*, 39 (5), 503–515. <https://doi.org/10.1515/multi-2020-0136>
- Porter, James E. 1986. Intertextuality and the Discourse Community. – *Rhetoric Review*, 5 (1), 34–47. <https://doi.org/10.1080/07350198609359131>
- Rebane, Rasmus 2019. Malinowski mõiste “faatiline osadus” kontekst [‘The context of Malinowski’s phatic communion’]. – *Acta semiotica estica*, 16, 99–113.
- Scollon, Ron; Scollon, Suzie Wong 2003. *Discourses in Place: Language in the Material World*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203422724>
- Senft, Gunter 2009. Phatic communion. – Gunter Senft, Jan-Ola Östman, Jef Verschueren (Eds.), *Culture and Language Use. Handbook of Pragmatics Highlights*, 2. Amsterdam: John Benjamins, 226–233. <https://doi.org/10.1075/hoph.2.20sen>
- Shohamy, Elana; Gorter, Durk (Eds.) 2009. *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203930960>
- Sundar, Aparna; Deval, Hélène 2020. Signs of change: Role of visual information in consumer perception. – *Interdisciplinary Journal of Signage and Wayfinding*, 4 (2), 91. <https://doi.org/10.15763/issn.2470-9670.2020.v4.i2.a74>
- Svennevig, Jan 2021. How to do things with signs: The formulation of directives on signs in public spaces. – *Journal of Pragmatics*, 175 (April), 165–183. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.01.016>
- Swales, John M. 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swales, John M. 2004. *Research Genres: Exploration and Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tragel, Ilona; Habicht, Külli 2021. Erakorralise aja sildikeel. – *Oma Keel*, 1, 56–65.
- Tragel, Ilona; Habicht, Külli 2023. Isiku mitu nägu kriisisuhtluses. – *ESUKA–JEFUL*.
- Tragel, Ilona; Komissarov, Liisa-Maria 2023. We, you and beyond: Intersubjective relations on COVID-19 public signs from Tallinn and Berlin. – 16th International Cognitive Linguistics Conference, 7–11.8.2023. [Accepted.]
- Tragel, Ilona; Pikksaar, Aimi 2023. Authority and solidarity on the Estonian COVID-19 signs: In line with the government’s guidelines, we ask you to wear a mask. – *Frontiers in Artificial Intelligence*, 5:1000188. <https://doi.org/10.3389/frai.2022.1000188>
- Tragel, Ilona; Tomson, Kairit 2022. Tanel ja Jüri kiusavad: piirangute põhjuste väljendusvahendid koroonapiirangute siltidel. – *Õiguskeel*, 2, 1–10.
- Velleste, Eget 2021. Keeletheadlased uurivad, mida kirjutada koroonasildile, et sõnum oleks tõhus. – *Maaleht*, 25.11. <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/95191717>
- Wierzbicka, Anna 1998. German “cultural scripts”: Public signs as a key to social attitudes and cultural values. – *Discourse & Society*, 9 (2), 241–282. <https://doi.org/10.1177/0957926598009002006>
- Yu, Sitong 2022. *Language Means for Expressing Cause on COVID-19 Signs in Estonia and China*. MA. Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituut.

Ilona Tragel (Tartu Ülikool) uurib suure rõõmuga kõike tähendusega seotut keeles, sh sagedaste verbide tähendusi. Viimasel ajal uurib ka lühemaid ja pikemaid tekste kui suhtlusakte ning koostab kirjutamist toetavaid materjale nii üldhariduskoolide õpilastele kui ka üliõpilastele.
Jakobi 2-442, 51005 Tartu, Estonia
ilona.tragel@ut.ee

LINGUISTS MEET THE PANDEMIC: CRISIS COMMUNICATION ON COVID-19 SIGNS IN ESTONIA

Ilona Tragel

University of Tartu

In this article, public messages concerning the pandemic are studied as an example of crisis communication. An overview of the usage of public COVID-19 signs in Estonia during the pandemic is given. The COVID-19 sign is described as a communication act between the participants: the sign's author (institution) and the addressee (client), who share the discourse of the pandemic including local measures implemented by the Estonian government.

The traditional framework for researching public signs has been the Linguistic Landscape. The number of signs that has now emerged, however, allows us to study linguistic means on the signs from many new perspectives. Moreover, the global pandemic discourse provided a unifying feature for public COVID-19 signs all over the world, enabling us to compare the signs across countries.

The results of a quantitative analysis of 900 Estonian COVID-19 door signs are presented. Relations between the participants of the communication act are studied from the perspectives of interpersonality (e.g., grammatical person) and intertextuality (means of expressing government regulations in the sign's text). Furthermore, an overview of the previous studies of Estonian COVID-19 signs is given: authority and solidarity in the use of grammatical person, the comparison of signs in China and Estonia, expressing the cause, speech acts of greetings and wishes, and an experiment of perception of the use of grammatical person.

Moreover, various data about COVID-19 signs is presented, such as the most common words per word class: e.g., the most common adjective was *hea* 'good', the most common noun was *mask* 'mask' and the most common verb was *sulgema* 'to close'. Quantitative data on the signs' length is also provided. As might be expected, the overall length of the signs becomes shorter as the pandemic progresses since the authors have no need to explain the already familiar situation on the signs (the median length of a sign was 16 words during the first wave and 10 words during the third wave).

Intertextual relations are also discussed in the article, e.g., how government regulations are referred to on the sign. Another interesting manifestation of intertextuality is reference to other genres: a sign could be written in verse or paraphrase a well-known nursery rhyme. Authors' ideological stance can also be reflected on the sign, e.g., instead of referring to the measures as the cause of closing, one sign announces that the prime minister and minister of social affairs are "bullying".

It can thus be said that public COVID-19 signs are interesting and diverse research material. As messages created spontaneously in a time of crisis, they allow us to analyze how the use of language reflects the authors' stance, and how grammar and intertextuality influence the perception and effect of the signs.

Keywords: COVID-19 public signs, linguistic landscape, interpersonality, intertextuality, crisis communication, Estonian